

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Μέσα στην εθνοσυνέλευση του 1862 - 1864 συγκροτήθηκαν οι πυρήνες των δύο μεγάλων παρατάξεων, των πεδινών και των ορεινών, όπως ονομάστηκαν. Οι πεδινοί είχαν ως ηγέτη τον Δημήτριο Βούλγαρη, ο οποίος υπονόμει τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς. Με παρεμβάσεις στο στρατό επιχείρησε τη δημιουργία σώματος «πραιτωριανών» για να εξασφαλίσει την παραμονή του στην εξουσία. Εμπόδιο στις επιδιώξεις του στάθηκαν πολιτικές ομάδες και θεσμοί. Ο Βούλγαρης έβρισκε οπαδούς ανάμεσα σ' εκείνους που είχαν διοριστεί παράνομα στο στρατό ή στο δημόσιο, και φοβούνταν μη χάσουν τη θέση τους σε περίπτωση επικράτησης συνθηκών κοινοβουλευτικής νομιμότητας, σε άνεργους πτυχιούχους και στους μικροκαλλιεργητές. Ο λαός συμμετείχε ενεργά στη συγκρότηση αυτής της παράταξης **(βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 77)**

β. Το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο έως το 1909 ήταν η εμφάνιση της κοινοβουλευτικής ομάδας των Ιαπώνων, πολιτικού μορφώματος υπό τον Δημήτριο Γούναρη, που ιδρύθηκε το 1906. Επίκεντρο της κριτικής του ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908. **(βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 86)**

γ. Στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του Νοεμβρίου 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελευθέρους. **(βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 93)**

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

Το πιστωτικό σύστημα της χώρας βρισκόταν πραγματικά, κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, σε πρωτόγονη κατάσταση. Ήταν συνδεδεμένο με το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων και ιδιαίτερα με τις εξαγωγές της σταφίδας. Οι έμποροι λειτουργούσαν και ως πιστωτές, με τοκογλυφικές διαθέσεις και όρους. Ο δανεισμός κατευθυνόταν, ως επί το πλείστον, προς τους παραγωγούς και δημιουργούσε προϋποθέσεις εκμετάλλευσης, καθώς ουσιαστικά επρόκειτο για έναν τρόπο προαγοράς της επικείμενης παραγωγής, με δυσμενείς για τον παραγωγό όρους. Την ίδια στιγμή άλλοι κλάδοι της παραγωγής στερούνταν των απαραίτητων για την ανάπτυξή τους πιστώσεων, και έτσι περιορίζονταν οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Η κατάσταση αυτή ήταν αντίθετη με τις προθέσεις και τις πολιτικές του κράτους και αποθάρρυνε τα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού. Οι προσπάθειες για την άρση όλων αυτών των εμποδίων υπήρξαν έντονες και προέρχονταν από πολλές πλευρές. Δεν απέβλεπαν τόσο στην εξάλειψη της τοκογλυφίας, όσο στην παράλληλη δημιουργία ενός πιο σύγχρονου πιστωτικού συστήματος, ικανού να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα ειδικών κοινωνικών ομάδων. Το μεγάλο βήμα έγινε το 1841, με την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας. (βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 27)

ΘΕΜΑ Β2

Και κατά την περίοδο αυτή, βασικός προγραμματικός στόχος των Φιλελευθέρων ήταν, όπως και κατά το παρελθόν, ο εκσυγχρονισμός της χώρας, σύμφωνα με ευρωπαϊκά πρότυπα. Στηρίγματα των Φιλελευθέρων

ήταν οι αστοί επιχειρηματίες (οι οποίοι αναζητούσαν συνθήκες σταθερότητας, σύγχρονους και αποτελεσματικούς θεσμούς), οι πρόσφυγες και οι αγρότες στους οποίους είχε παραχωρηθεί γη.

Στην πολιτική πρακτική οι Φιλελεύθεροι ήταν αντιμέτωποι με δύο χρόνια προβλήματα: τη σχέση της πολιτικής εξουσίας με τους αξιωματικούς, και το καθεστωτικό. Η διαρκής αντιπαράθεση στο εσωτερικό του κόμματος για τα ζητήματα αυτά προκάλεσε αντιφατικές επιλογές. Σχετικά με το καθεστωτικό, άλλοι οπαδοί ήταν υπέρ της αβασίλευτης και άλλοι υπέρ της βασιλευομένης δημοκρατίας. Όσον αφορά τη σχέση του κόμματος με τους αξιωματικούς, από τη μια μεριά γινόταν κατανοητό ότι η πολιτικοποίησή τους δημιουργούσε κινδύνους για το πολίτευμα, από την άλλη όμως το φαινόμενο είχε αποκτήσει τέτοια δυναμική, ώστε δεν μπορούσαν να το αρνηθούν, καθώς υπήρχε κίνδυνος προσεταιρισμού των αξιωματικών από την αντίπαλη παράταξη. (βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 104 – 105)

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. Το 1927, με αφορμή το αίτημα της Ελλάδας στην Κοινωνία των Εθνών για παροχή πρόσθετου δανείου, τέθηκε το ζήτημα της δημιουργίας μιας κεντρικής κρατικής τράπεζας, που θα αναλάμβανε τη διαχείριση των χρεών, την έκδοση χαρτονομίσματος και την ενιαία εφαρμογή της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής. Παρά τις αντιδράσεις της Εθνικής Τράπεζας και κάτω από την πίεση των ξένων συμβούλων, το Μάιο του 1927 ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία άρχισε τη λειτουργία της ένα χρόνο αργότερα. Πράγματι, το κείμενο Α, που αποτελεί δευτερογενή πηγή, επιβεβαιώνει ότι στις 14 Μαΐου 1928 ξεκίνησε να λειτουργεί η Τράπεζα της Ελλάδος.

Πολύ γρήγορα πέτυχε σταθερές ισοτιμίες της δραχμής με τα ξένα νομίσματα, στηρίζοντας την έκδοση χαρτονομίσματος στα αποθέματά της σε χρυσό και συνάλλαγμα και εξασφαλίζοντας τη μετατρεψιμότητα του εθνικού νομίσματος σε χρυσό. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το κείμενο Α η συναλλαγματική αξία της δραχμής βασίστηκε στην αγγλική λίρα, ένα ισχυρό χρυσό νόμισμα «και συνάμα ξεκίνησε ... χρυσής δραχμής»

Το κείμενο Α δίνει πρόσθετες πληροφορίες για τη δυνατότητα του κατόχου της δραχμής να τη μετατρέπει – με κάποιους περιορισμούς – σε αγγλικές λίρες. Βέβαια η υιοθέτηση αυτής της συναλλαγματικής πολιτικής δημιούργησε στενή εξάρτηση της νομισματικής κυκλοφορίας από τις διακυμάνσεις της χώρας. «Με διαφορετικά λόγια ... χώρας».

Η επιτυχία αυτή οδήγησε τα δημόσια οικονομικά σε περίοδο ευφορίας, βελτίωσε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενίσχυσε την εισροή συναλλάγματος και τις επενδύσεις και προκάλεσε μία ισχυρή δυναμική που επέτρεψε τις σημαντικές πολιτικές, θεσμικές και οικονομικές πρωτοβουλίες της τελευταίας κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932). Η περίοδος αυτή κράτησε μέχρι τις αρχές του 1932, οπότε εκδηλώθηκαν στη χώρα οι συνέπειες της μεγάλης οικονομικής κρίσης, που ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη το 1929.

β. Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα. Όπως αναφέρει το κείμενο Β, που αποτελεί δευτερογενή πηγή, ήδη από τα τέλη του Σεπτεμβρίου 1931 ως τον Απρίλιο του 1932, η κυβέρνηση και η Τράπεζα της Ελλάδος έκαναν προσπάθειες να αποτρέψουν την ελεύθερη μετατρεψιμότητα της δραχμής σε συνάλλαγμα, κυρίως σε λίρα Αγγλίας, γιατί αναπόφευκτα αυτό θα οδηγούσε στην υποτίμηση της δραχμής και στην στάση πληρωμής του εξωτερικού δημόσιου χρέους.

Ήδη από τα τέλη του Σεπτεμβρίου επιβλήθηκαν διαδοχικοί περιορισμοί στην μετατρεψιμότητα της δραχμής με παράπλευρες συνέπειες. Μία από αυτές ήταν η αντικατάσταση του διοικητή, Αλέξανδρου Διομήδη, με την πρόφαση ότι εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των μεγαλοβιομηχάνων καθώς επέτρεπε την ελεύθερη εξαγωγή κεφαλαίων τους στις παραμονές της επιβολής των περιοριστικών μέτρων.

Στην πραγματικότητα, η ελληνική κυβέρνηση φάνηκε διστακτική στο να επιβάλλει την επίσημη άρση της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς δεσμευόταν από τα κυρίαρχα οικονομικά συμφέροντα της χώρας.

Την άνοιξη του 1932, όμως, η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων. Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα,

ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές, και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας. Η Ελλάδα μπήκε με τη σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές καθορίζονταν περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες.

Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήριγκ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Σε αντίθεση με τις σχετικά ασαφείς θέσεις και τη συγκεκριμένη ιδεολογία του γαλλικού κόμματος, το ρωσικό χαρακτηριζόταν από σταθερές πολιτικές θέσεις. Η ομοιότητα με τα δύο άλλα κόμματα βρισκόταν στο γεγονός ότι στη Μεγάλη Δύναμη, στην οποία στήριζαν τις ελπίδες τους για την εξωτερική πολιτική. Σύμφωνα με το κείμενο Γ, που αποτελεί δευτερογενή πηγή, «από καιρό οι Έλληνες πίστευαν ότι ο τσάρος θα τους απελευθέρωνε μια μέρα». Από τον προηγούμενο αιώνα υπήρξε η συνεργασία με τους Ρώσους σε διάφορες πολεμικές αναμετρήσεις κατά των Τούρκων, ενώ η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή είχε ενισχύσει το αίσθημα προστασίας που ένιωθαν οι ελληνικοί πληθυσμοί από τη δύναμη της Ρωσίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο Β, που επίσης αποτελεί δευτερογενή πηγή, οι οπαδοί του ρωσικού κόμματος πίστευαν ένθερμα ότι «η Ρωσία θα εκδιώξει τους Τούρκους από τα ελληνικά εδάφη και γενικότερα από τη Βαλκανική και Ανατολή».

Σύμφωνα με την ιστορική αφήγηση οι ιθύνοντες του ρωσικού κόμματος αναγνώριζαν τη Ρωσία και ως πρότυπο για την εσωτερική οργάνωση της χώρας. Η Ρωσία μπορούσε να βρει αποδοχή από μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, επειδή ήταν η μοναδική Μεγάλη Δύναμη με ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα. Όπως προσθέτει το κείμενο Β, το ρωσικό κόμμα προέ-

βαλλε τη Ρωσία ως τον ανιδιοτελή και ένθερμο υποστηρικτή των καταπιεζόμενων χριστιανών που θα υποστήριζε τα εθνικά δίκαια των Ελλήνων στα πλαίσια του οράματος για τον θρίαμβο της ορθοδοξίας και το μεγαλείο του ελληνικού έθνους.

Χαρακτηριστικό του ρωσικού κόμματος ήταν η άκρως συντηρητική στάση σε όλες τις επιλογές του. Σύμφωνα με το κείμενο, πάντως, στα πρώτα χρόνια της οθωνικής διακυβέρνησης το ρωσικό διένυσε όλο το φάσμα από την υποστήριξη της απολυταρχίας ως την υποστήριξη της πιο φιλελεύθερης μορφής συνταγματισμού με γνώμονα τον βαθμό εύνοιας του Όθωνα σε κάθε περίπτωση.

Το θεμέλιο της κοινωνικής τάξης ήταν γι' αυτό η θρησκεία. Σ' αυτήν βασιζόταν και η νομιμότητα της εξουσίας. Έβλεπε την Εκκλησία σε διαρκή κίνδυνο και καταπολεμούσε τον κοσμοπολιτισμό και την οποιαδήποτε αποστασιοποίηση από τις παραδόσεις. Η ξενοφοβία, όπως επίσης η άρνηση του διαφωτισμού και της δυτικής παιδείας αποτελούσαν κυρί-αρχες αντιλήψεις των μελών του. Προκειμένου να προσεγγίσει ευρύτερα στρώματα, απευθυνόταν συχνά στο θρησκευτικό συναίσθημα των Ελλήνων.

Το ιδιαίτερο πρόβλημα που έβλεπε το κόμμα των «ναπαίων» (όπως αλλιώς ονομαζόταν), στην περίοδο της βαυαροκρατίας, δεν ήταν ο αυταρχισμός του καθεστώτος, αλλά οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζαν η πίστη και η Εκκλησία από τα μέτρα που ψήφισε η αντιβασιλεία, π.χ. το αυτοκέφαλο της Ελληνικής Εκκλησίας, η οποία έως τότε υπαγόταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Θεωρούσαν ότι η υποταγή της Εκκλησίας της Ελλάδας στο Πατριαρχείο επέτρεπε στη Ρωσία να επεμβαίνει για την προστασία των ορθοδόξων. Προς επίρρωση της ιστορικής αφήγησης στο κείμενο Α επισημαίνεται ότι το ρωσικό κόμμα υποστήριζε τη συμφιλίωση με την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης με παράλληλη διεύρυνση των εξουσιών της ελληνικής Εκκλησίας και τη διαμόρφωση ενός καθεστώτος ορθόδοξης μοναρχίας. Στην απόφαση για το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας οι ναπαίοι άσκησαν έντονη αντιπολίτευση. Σύμφωνα πάντως με την ιστορική αφήγηση την περίοδο μεταξύ των δύο συνταγμάτων (1844-1864) ουσιαστικά ικανοποιήθηκαν όλα τα αιτήματα του ρωσικού κόμματος, τα οποία είχαν σχέση με την Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι ναπαίοι προέβαλλαν σε κάθε περίπτωση τον κίνδυνο για την Ορθοδοξία, καθώς όμως τα μεγάλα εκκλησιαστικά ζητή-

ματα είχαν λυθεί και όλοι οι πολιτικοί πρέσβευαν το ορθόδοξο δόγμα, το ρωσικό κόμμα δεν είχε λόγο ύπαρξης, εφόσον δεν είχε θέσεις για πιο επίκαιρα θέματα.

β. Με το κόμμα αυτό συμπαρατάχθηκαν, ιδίως κατά την εποχή της διακυβέρνησης της χώρας από τον Καποδίστρια, όσοι είχαν υποφέρει ιδιαίτερα κατά την εποχή της Επανάστασης και κατά τους εμφύλιους πολέμους: οι ακτήμονες, οι μικροϊδιοκτήτες γης, αγωνιστές και χαμηλόβαθμοι αξιωματικοί, μοναχοί, και δημόσιοι υπάλληλοι που διορίστηκαν από τον Καποδίστρια και μετά τη δολοφονία του απολύθηκαν. Όλοι αυτοί απαιτούσαν την ίδρυση ενός ισχυρού κράτους, το οποίο, σε συνεργασία με τη Ρωσία και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, θα φρόντιζε για την καθαρότητα της πίστης και θα αναγνώριζε στην Εκκλησία κυρίαρχη θέση. Το κείμενο Δ παρέχει πρόσθετες πληροφορίες για τις κοινωνικές ομάδες που ενστερνίζονταν τις αντιλήψεις του ρωσικού κόμματος. Η βαθιά θρησκευόμενη λαϊκή μάζα του κλήρου και του λαού θεωρούσε ως μόνο «καταφύγιο» το ρωσικό κόμμα λόγω της άρρηκτης σύνδεσής του με την Ορθοδοξία.

Σε σχέση με την πολιτική της χώρας πίστευαν ότι κάποιοι ικανοί πολιτικοί γνώριζαν τα προβλήματα του λαού καλύτερα από τον ίδιο, κι αυτοί θα έπρεπε να κυβερνήσουν. Ήταν κατά κύριο λόγο αντισυνταγματικοί, υπέρ ενός συγκεντρωτικού συστήματος διακυβέρνησης και κατά της πολυφωνίας, μολονότι σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται να συνεργάστηκαν στην ψήφιση συνταγμάτων.